

Olha Knejsler

Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny

REASEKURACJA W SYSTEMIE STOSUNKÓW UBEZPIECZENIOWYCH NA UKRAINIE

Streszczenie: W artykule zaprezentowano pojęcie oraz istotę ubezpieczenia i reasekuracji. Naświetlono koncepcje rozwoju reasekuracji przez problematykę ryzyka i teorii interesu ubezpieczeniowego. Kryterium wyodrębnienia ryzyka w działalności ubezpieczeniowej występuje ze względu na terminologię ubezpieczeń na płaszczyźnie praktycznej. Znaczenie reasekuracji jako czynnika zmniejszającego ryzyko omówiono w kontekście zagadnienia bezpieczeństwa finansowego zakładu ubezpieczeń. Interes ubezpieczeniowy w stosunkach reasekuracji związany jest z określoną osobą – ubezpieczycielem, oraz możliwością wystąpienia zdarzenia ryzyka. Zwrócono uwagę na konieczność poszukiwania kryterium przynależności reasekuracji do systemu stosunków ubezpieczeniowych.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie, reasekuracja, rynek reasekuracyjny na Ukrainie.

1. Wstęp

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego Ukrainy jest kształtowanie skutecznego systemu ochrony ubezpieczeniowej dla obywateli i podmiotów gospodarczych z uwzględnieniem cykli koniunkturalnych w całej gospodarce. Nawiązując do tej kwestii, należy podkreślić wzrastającą rolę rynku ubezpieczeniowego zarówno jako mechanizmu zmniejszenia ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej, jak i jako elementu zabezpieczenia społecznego. Funkcjonowanie zakładu ubezpieczeń jako uczestnika rynku ubezpieczeniowego obarczone jest ryzykiem zajścia możliwych zdarzeń ubezpieczeniowych, w efekcie czego nieznana jest wysokość potencjalnie wypłacanych odszkodowań. W ramach działalności ubezpieczeniowej w warunkach niepewności zwiększa się również wrażliwość na ryzyko samych zakładów ubezpieczeń i w tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera działalność reasekuracyjna. Zapewnia ona dodatkowe gwarancje na rzecz udzielania ochrony ubezpieczeniowej, umożliwi dalszy rozwój zakładów ubezpieczeń bez osłabiania ich podstaw finansowych i pośrednio wpływa na stabilność społeczno-gospodarczą, a także bezpieczeństwo społeczeństwa i zachowanie posiadanego majątku. Celem artykułu jest przedstawienie koncepcji reasekuracji, umiejscowienie jej w terminologii ekonomicznej oraz wskazanie, iż niezbędne jest poszukiwanie kryterium przynależności reasekuracji do systemu stosunków ubezpieczeniowych.

Uzasadnieniem podjęcia tematu przez autorkę jest fakt, iż ukraiński rynek finansowy, którego jednym z elementów jest rynek ubezpieczeniowy, znajduje się w fazie, która nie wyklucza dalszego pogorszenia się sytuacji ekonomicznej, co prowadzi do konieczności głębszego wykorzystywania przez zakłady ubezpieczeń jednej z metod umożliwiających zarządzanie ryzykiem, jaką jest jego transfer. Transfer ryzyka oznacza jego przeniesienie na inne podmioty, co w przypadku rynku ubezpieczeniowego wymaga dobrze rozwiniętego rynku reasekuracyjnego.

2. Ubezpieczenie a reasekuracja – ujęcie terminologiczne

Teoria rozwoju reasekuracji jest coraz częstszym tematem dyskusji i wymiany poglądów teoretyków i praktyków na łamach ukraińskiej i międzynarodowej literatury ubezpieczeniowej. Można tu przytoczyć nazwiska, takie jak: W. Bazilewicz, D. Bland, N. Wnukowa, O. Wowczak, O. Gamankowa, J. Zurawlow, O. Zalotow, M. Kaminkina, M. Mnych, I. Postnikowa, K. Pfäifer, S. Osadec, T. Tatarina, K. Turbina, J. Szumelda i inni. Prowadzone w literaturze naukowej dyskusje dotyczą głównie utożsamiania i różnicowania pojęć ubezpieczenia i reasekuracji, wyjaśniania wspólnych i odmiennych cech ich natury ekonomicznej oraz określania podstaw prawnych dla funkcjonowania tych skomplikowanych i niejednorodnych pojęć. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że w dyskusjach tych zbyt dużo miejsca poświęca się przynależności reasekuracji do kategorii ubezpieczenia i ich wspólnej naturze ekonomicznej, podczas gdy inne, równie istotne zagadnienia są pomijane. Odnosząc się do historycznego ujęcia powstania ubezpieczeń i reasekuracji, wyjaśniając wspólne ich cechy i rozbieżności natury ekonomicznej, można przypisać im wspólny system stosunków ubezpieczeniowych i określić reasekurację jako zjawisko ekonomiczne.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na istotną cechę „ubezpieczenia” rozpatrywanego jako kategoria ekonomiczna, jaką jest jego wrażliwość na ryzyko, co kształtowane jest przez różnorodne czynniki. Jeszcze na początku XX wieku niemiecki naukowiec A. Manes i ukraiński K. Woblij uważali ryzyko za przyczynę ubezpieczenia [Manes 1992, s. 8; Zalietov 2006, s. 32]. U podstaw prezentowanych powyżej poglądów leżała teza, że pojęcie „ubezpieczenia” można wyjaśnić jako mechanizm ochrony przed ryzykiem w warunkach niepewności w stosunku do przyszłości. Analogiczne podejście do wyjaśnienia istoty ubezpieczenia przedstawiono we współczesnych pracach krajowych i zagranicznych [Samuelson Pol, Nordchaus 2000, s. 228; Hamankowa 2009, s. 37].

Termin „reasekuracja” w literaturze przedmiotu wiąże się z występowaniem ryzyka, jednak operacje reasekuracyjne traktowane są jako „wtórne” i „pochodne” w stosunku do operacji ubezpieczeniowych [*Strachovoy rynek...* 2007, s. 233]. Ryzyko jako poprzędek etymologiczny reasekuracji prezentowane jest w wielu pracach z ubiegłego stulecia, a także aktualnych [Bland 1998, s. 128-129; *Finansy...* 1997, s. 354; Postnikowa 2009, s. 64]. Ze względu na podwyższenie poziomu ryzyka

w ubezpieczeniu, co właśnie wywołuje potrzebę wtórnego jego podziału i rozłożenia, następuje konieczność rozwoju reasekuracji. Należy jednak zauważyć, że ryzyko jako źródło etymologiczne w ramach działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej wymaga scharakteryzowania czynników jego powstania i rozwoju. Otóż występowanie ryzyka ubezpieczeniowego jest podstawową przesłanką zaistnienia stosunków ubezpieczeniowych. Jednocześnie w literaturze stwierdza się, że „ryzyko ubezpieczyciela bezpośredniego jest oryginalnym i stanowi przedmiot umowy reasekuracji” [Pfyffer 2000, s. 9]. Do reasekuracji zostaje przekazana część ryzyka, przewidzianego w oryginalnej umowie ubezpieczenia. Należy zauważyć, iż reasekurator przyjmuje część ryzyka ubezpieczeniowego w sposób odpowiedzialny wraz z częścią składki ubezpieczeniowej (składki reasekuracyjnej) płaconej przez osoby ubezpieczające ubezpieczycielowi. Skutkuje to tym, że ubezpieczyciel ma prawo do otrzymania od reasekuratora prowizji komisowej jako kompensaty części poniesionych przez niego kosztów z tytułu zawarcia umowy ubezpieczenia (akwizycji). Ze względu na mechanizmy działalności ubezpieczeniowej zakład ubezpieczeń cedujący ryzyko spodziewa się wynagrodzenia wypłaconego z zysku reasekuratora zgodnie z wynikami prowadzonej przez niego działalności reasekuracyjnej. Należy zaznaczyć, że w przyjętej koncepcji umowa reasekuracyjna, oprócz części ryzyka ubezpieczeniowego ubezpieczyciela bezpośredniego, zawiera ryzyko własne, mające sobie właściwą istotę i dynamikę.

Podzielając zdania naukowców co do charakteru ryzyka w stosunkach reasekuracyjnych, zaznaczyć należy, iż wśród naukowców z okresu radzieckiego i postradzieckiego istnieją rozbieżności co do określenia podstawy pojawienia się tych stosunków. W literaturze radzieckiej konieczność ubezpieczenia uzasadniona była procesem podziału produktu społecznego brutto drogą utworzenia funduszu ubezpieczeniowego [Raykher 1947, s. 3]. Warto zauważyć, iż J. Szumelda poddaje krytyce powyższą teorię, podkreślając, że „...wyjście na pierwszą pozycję funduszu ubezpieczeniowego natychmiast przesuwa na drugą pozycję obecność ryzyka jako przyczyny ubezpieczenia” [Shumelda 2007, s. 29]. Jak zaznacza autor, jeśli by obracać za płaszczyznę wyjaśniania istoty pojęcia „ubezpieczenie” utworzenie funduszu ubezpieczeniowego, to pojęcie cechować się będzie wtórnością do istniejących stosunków finansowych i nie będzie go można określić jako kategorii ekonomicznej. Oprócz tego ubezpieczenie jako specyficzna forma stosunków finansowych zawiera również stosunki redystrybucyjne między założycielami funduszu ubezpieczeniowego, na mocy których następuje solidarny podział poniesionych strat. Fakt ten potwierdza, że korzystanie z funduszu ubezpieczeniowego ogranicza się do podmiotów, które są jego założycielami.

3. Reasekuracja a ryzyko prowadzenia działalności ubezpieczeniowej

Współczesna nauka i praktyka ubezpieczeniowa wypracowały odmienne od teorii funduszu ubezpieczeniowego nazewnictwo dla prowadzonych stosunków ubezpieczeniowych, przesuując na plan pierwszy ryzyko jako czynnik sprawczy powstania i zaistnienia takich stosunków.

Kryterium wyodrębnienia ryzyka w działalności ubezpieczeniowej występuje ze względu na rozpatrywanie terminu „ubezpieczenie” na płaszczyźnie praktycznej, co pozbawia tę ekonomiczną kategorię ważnych cech i charakterystyk oraz ogranicza przedmiot badania. Uprawomocnienia powyższych twierdzeń dokonuje O. Gamankowa, stwierdzając, że „pojmowanie przyczyn i skutków procesów ubezpieczeniowych jest możliwe tylko pod warunkiem badania ubezpieczenia jako kategorii ekonomicznej – nosiciela określonych stosunków gospodarczych, wynikających ze stosunków własności i uwarunkowanych przez nie. Tylko z tego punktu widzenia można rozstrzygnąć sporne kwestie na temat procesów zachodzących w sektorze ubezpieczeń gospodarczych w ciągu ostatnich dziesięcioleci, podczas których rynek ubezpieczeń Ukrainy zademonstrował imponujące tempo wzrostu w warunkach stagnacji realnego sektora gospodarki przy równocześnie niskiej stopie życia przeważającej większości Ukraińców oraz niestabilności narodowej jednostki pieniężnej” [Hamankova 2009, s. 36].

Utrzymując w mocy przyjęte koncepcje, zaznaczyć należy, że w literaturze przedmiotu do tej pory prowadzone są debaty na temat tworzenia funduszu ubezpieczeniowego w reasekuracji. Profesor W. Raicher stwierdza, że reasekuratorzy nie tworzą nowego funduszu ubezpieczeń, lecz tylko w pewnym stopniu łączą i koordynują między sobą istniejące fundusze [Raykher 1947, s. 142-147]. Taka opinia w czasach radzieckich była zupełnie zrozumiała, ponieważ była uwarunkowana obecnością państwowego monopolu ubezpieczeniowego oraz gromadzeniem rezerw ubezpieczeniowych we wspólnym państwowym funduszu ubezpieczeniowym przeznaczonym do zapewnienia ochrony ubezpieczeniowej jego członków. Prowadzenie działalności reasekuracyjnej w ramach państwowego ubezpieczenia za granicą nie funkcjonowało, ponieważ „państwo socjalistyczne i jego ogniwa gospodarcze zawsze dysponowały dość potężnymi rezerwami ubezpieczeniowymi” [Raykher 1947, s. 14].

We współczesnej literaturze przedmiotu takie podejście jest nieuzasadnione [Strachovoy rynek... 2007, s. 238]. Reasekuracja oznacza, że wraz z podziałem lub odstąpieniem ryzyka do reasekuratora równocześnie wpływa część składek, a nie rezerw ubezpieczeniowych, utworzonych bezpośrednio przez ubezpieczyciela. Składki ubezpieczeniowe, transformując się w składki reasekuracyjne, zostają zgromadzone w rezerwach reasekuratora i mogą być wykorzystane w celu kompensaty części wypłacanych odszkodowań przez zakłady ubezpieczeń. Otóż stosunki zarówno reasekuracyjne, jak i ubezpieczeniowe są uwarunkowane obecnością ryzyka

ubezpieczeniowego i związane z procesem utworzenia i wykorzystania na zasadach solidarności rezerw celowych dla zapewnienia ochrony reasekuracyjnej (ubezpieczeniowej). Nawiązując do powyższego, należy stwierdzić, że ważną kwestią budowy teorii reasekuracji jest ustalenie zakresu i układu stosunków reasekuracyjnych.

Uwzględniając powyższe stwierdzenia, trzeba zauważyć, że w badaniu przedmiotu teorii reasekuracji naukowcy określają stosunki reasekuracyjne jako część stosunków podziału, redystrybucji, wymiany wartości wytworzonego produktu narodowego. Jeszcze na początku XX wieku profesor K. Woblij, badając istotę ubezpieczenia, jego miejsce w stosunkach produkcji, wymiany, podziału i konsumpcji, udowodnił, że stosunki ubezpieczenia wynikają z fazy dystrybucji procesu reprodukcji. Stwierdził, że „ubezpieczenie jako wielkość ekonomiczną ochrony wspólnego funduszu majątkowego należy rozpatrywać w związku z podziałem” [Voblyy 2001, s. 39-40], równocześnie kładąc akcent na stosunki reasekuracyjne o charakterze wymiennym [Voblyy 2001, s. 230]. W monografii pod redakcją A. Pleszkowa zaznaczono, że utworzenie funduszu ubezpieczenia państwowego oraz wykorzystanie go w celu wypłat odszkodowań ubezpieczającym, utworzenie funduszu rezerwowego, finansowanie prewencji – to nic innego jak wynik redystrybucji części dochodu narodowego [*Fond gosudarstvennogo...* 1984, s. 30].

W chwili obecnej w kontekście miejsca wyznaczenia stosunków reasekuracyjnych w cyklu ubezpieczeniowym podkreślany jest ich wtórny charakter redystrybucyjny. Zespół autorów pod kierunkiem A. Mazaraki stwierdza, że podstawą reasekuracji jest redystrybucja części środków rezerwy ubezpieczeniowej [*Strachovoy rynek...* 2007, s. 238].

Zgodnie ze słownikiem finansowo-inwestycyjnym za reasekurację uważa się „część ryzyka ubezpieczyciela przejmowaną przez inne zakłady ubezpieczeniowe w zamian za otrzymanie części składek ubezpieczeniowych” [*Finansovo-investitsionnyy...* 1997, s. 412].

Profesor W. Oparin w opracowaniu *System finansowy Ukrainy: aspekty teoretyczno-metodologiczne*, badając stosunki finansowe w ubezpieczeniu, podkreśla, że „w ubezpieczeniu – z punktu widzenia celowego tworzenia i wykorzystywania funduszu ubezpieczeniowego – stosunki redystrybucyjne pojawiają się między podmiotami wpłacającymi składki ubezpieczeniowe a otrzymującymi odszkodowanie za poniesione straty [Oparin 2005, s. 48]. Reasekuratorzy ponoszą ciężar finansowy znacznej części wypłacanych odszkodowań. Jest to nic innego jak opłata za zabezpieczenie przed ryzykiem, czyli stosunki wymienne”. Takie podejście potwierdza O. Gamankowa, która podkreśla, że „korzystając ze stosunków wymiennych w celu przyciągnięcia środków (kapitału), zakład ubezpieczeniowy organizuje ruch kapitału zarówno na podstawie stosunków redystrybucji w ramach tworzenia funduszu ubezpieczeniowego (podczas wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego), jak i na podstawie stosunków wymiennych, utrzymując stosunki z reasekuratorami (...)” [Hamankova 2009, s. 33]. Oznacza to, że za pomocą redystrybucyjnych stosunków ubezpieczeń powstają i wykorzystywane są celowe fundusze ubezpieczeniowe (re-

zerwy ubezpieczeniowe) przeznaczone dla zapewnienia ochrony ubezpieczeniowej, w tym składki reasekuracyjne. Składki te, jako część składek ubezpieczeniowych wpływających od ubezpieczających do ubezpieczycieli, tworzą rezerwy reasekuratora i sprzyjają w ten sposób redystrybucji należności dla ubezpieczonych.

We współczesnej gospodarce rynkowej z rozwiniętym rynkiem ubezpieczeń utworzenie i wykorzystanie rezerw ubezpieczeniowych oraz rezerw reasekuratora polega na analizie oraz zarządzaniu ryzykiem ubezpieczeniowym. Jak zaznacza P. Wierzbicka, „podstawą reasekuracji są stosunki dotyczące podziału ryzyka, które zostały podjęte w czasie zawarcia umowy ubezpieczenia” [Verzhbytskaya 1998, s. 37]. Dlatego też zgodnie z miejscem ubezpieczenia i reasekuracji w procesie reprodukcji warto je rozpatrywać jako stosunki redystrybucyjne.

Zakłady ubezpieczeniowe korzystają częściowo ze stosunków wymiennych, pobierając z jednej strony składki od ubezpieczonych i przekazując ich część innym ubezpieczycielom, w zamian za prowilę lub prawo zatrzymania części składek. Jednak należy podkreślić, że zapłata za ochronę reasekuracyjną (przekazanie części składek ubezpieczeniowych) w zamian za świadczenia reasekuracyjne odbywa się na etapie podziału wtórnego (redystrybucji) już jako jedna z faz reprodukcji społecznej. Oznacza to, że stosunki wymiany w reasekuracji są bardzo specyficzne i niezupełnie zgodne z ich pojmowaniem klasycznym. Prawo do otrzymania składek ubezpieczeniowych mają tylko te zakłady reasekuracji, z którymi zawarto umowę reasekuracji, czyli jest to zamknięty układ redystrybucji z tytułu solidarnego podziału strat pomiędzy uczestnikami tego układu.

Jednocześnie stosunki reasekuracyjne wyróżniają się tak specyficzną cechą ubezpieczeń, jaką jest możliwość zwrotu składek zgromadzonych w rezerwach ubezpieczeniowych (jest to możliwe w ubezpieczeniach wzajemnych). W reasekuracji środki z utworzonych rezerw w postaci składek reasekuracyjnych zwracane są każdemu z uczestniczących w ich tworzeniu (zakładom ubezpieczeń) jako rekompensata części wypłaconych odszkodowań. Faza podziału procesu reprodukcji, należąca do zamkniętego układu stosunków redystrybucji, związana jest z gromadzeniem oraz celowym wykorzystaniem funduszu pieniężnego dla zapewnienia ochrony reasekuracyjnej. Świadczy to o przynależności reasekuracji do systemu ubezpieczenia jako specyficznego zakresu stosunków finansowo-ekonomicznych. Należy podkreślić, że „w czasie trwania operacji reasekuracyjnych ma miejsce kolejny podział ryzyka na nowym poziomie” [Strachovoy rynek... 2007, s. 238].

4. Rozwój reasekuracji a interes ubezpieczeniowy

Rozwój reasekuracji w systemie stosunków ubezpieczeniowych ma zapewnić ochronę interesów gospodarczych przed różnymi zdarzeniami (ryzykiem), czyli przed możliwymi stratami finansowymi. Problem sygnalizowany przez L. Suprun jest zaprzeczeniem teorii interesów majątkowych ubezpieczyciela jako elementu warunkującego konieczność zawarcia umowy reasekuracji. Zwraca uwagę fakt, że stosunki

ubezpieczenia (ubezpieczyciela) pojawiają się tylko w razie wystąpienia wypadku ubezpieczeniowego. Dlatego też brak interesu ubezpieczeniowego ubezpieczyciela odróżnia działalność ubezpieczeniową od działalności reasekuracyjnej i pozwala traktować ją jako odrębny rodzaj działalności gospodarczej [Suprun 2006, s. 104]. Jednocześnie K. Turbina stwierdza, że nie można reasekuracji uważać za ubezpieczenie, ponieważ zakład ubezpieczeń w stosunku do wypłacanych przez reasekuratora odszkodowań nie ma interesu ubezpieczeniowego, skoro określone odszkodowania nie są jego stratami i nie wyrządzają mu szkody [Korchevskoy, Turbinoy 1996, s. 86]. Podobną opinię głosi O. Zalietov, twierdząc, że „trudno jest udowodnić, iż ubezpieczyciel ma wykazać interes do możliwych w przyszłości odszkodowań” [Zalietov 2006, s. 39].

Jednakże warto zaznaczyć, że wypłacane odszkodowania są bezpośrednim skutkiem wystąpienia zdarzenia losowego, wiążącego się z ryzykiem. Ryzyko może spowodować straty bezpośrednie ubezpieczyciela, przyczyniając się do zmniejszenia jego majątku, co wywołuje interes ubezpieczeniowy. Ochrona przed ryzykiem nabiera realnego sensu tylko pod warunkiem zagrożenia interesu majątkowego określonej osoby [Hamankova 2009, s. 35], a ubezpieczenie umożliwia zabezpieczenie własnego majątku przed ryzykiem czy też własnego dochodu przed utratą [Voblyy 2001, s. 39-40]. Innymi słowy, interes ubezpieczeniowy istnieje, jeżeli okoliczności, w których znajduje się osoba zainteresowana, mogą wyrządzić jej szkodę, w tym pozbawić jej pewnej korzyści [Zalietov 2006, s. 38]. Z kolei obecność interesu ubezpieczeniowego świadczy o tym, że osoba jest zainteresowana materialnie ubezpieczeniem, w którym będzie chroniona przed zdarzeniem losowym lub utratą majątku, czyli przed potencjalną stratą.

W reasekuracji interes ubezpieczeniowy jest specyficzny, gdyż bezpośrednio nie dotyczy określonych strat ubezpieczyciela:

1) interes ubezpieczeniowy jest uwarunkowany obecnością ryzyka ubezpieczeniowego, w przypadku którego zawarto bezpośrednią umowę ubezpieczenia. To znaczy, że interes ubezpieczeniowy jest związany z wystąpieniem określonego zdarzenia losowego oraz częściowo przechodzi od ubezpieczyciela bezpośredniego do reasekuratora, nabierając innej postaci – interesu reasekuratora. „Ubezpieczyciel, podejmując ryzyko, bierze na siebie określoną odpowiedzialność, czyli ma interes ubezpieczeniowy, który podlega reasekuracji” [Kamynkina, Solntseva 1994, s. 14];

2) w wyniku zdarzenia losowego ubezpieczyciel przy wypłaceniu odszkodowania może ponieść stratę finansową w związku z brakiem pokrycia reasekuracyjnego [Oparin 2005, s. 5]. Podobne straty wpływają na nierentowność działalności ubezpieczeniowej, dlatego ubezpieczyciel ma bezpośredni interes w pozyskaniu ochrony reasekuracyjnej. Reasekuracja jest zdolna częściowo kompensować poniesione przez niego straty na wypłatę odszkodowań, co zapewnia jego stabilność finansową i rentowność operacji ubezpieczeniowych. Reasekuracja stwarza także warunki do uregulowania skutków strat ubezpieczyciela, wzbudzając w nim interes ubezpieczeniowy;

3) interes ubezpieczeniowy w stosunkach reasekuracji związany jest z określoną osobą (ubezpieczycielem) oraz możliwością wystąpienia ryzyka;

4) stosunki reasekuracyjne występują w momencie powstania interesu ubezpieczeniowego zakładu ubezpieczeń, a ich brak pozbawia te stosunki podstawy prawnej i konieczności zaistnienia. Wzajemny związek pomiędzy interesami majątkowymi ubezpieczyciela a ryzykiem zagraża tym interesom, powodując straty. Skutkiem tego jest pojawienie się specyficznych stosunków gospodarczych celem zapewnienia ochrony reasekuracyjnej. Interesy majątkowe (ubezpieczeniowe) ubezpieczyciela są przedmiotem stosunków reasekuracyjnych, a stosunki reasekuracyjne – przedmiotem teorii ubezpieczenia.

Rynek reasekuracyjny jest niezbędnym elementem ukraińskiego rynku usług ubezpieczeniowych. Reasekuracja zabezpiecza finansową stabilność zakładów ubezpieczeniowych i daje gwarancję ochrony interesów majątkowych ubezpieczających się. Jednak, podobnie jak w przypadku rynku ubezpieczeniowego, na rynku reasekuracyjnym Ukrainy istnieje wiele problemów hamujących jego rozwój.

Dynamika wskaźników działalności reasekuracyjnej charakteryzuje odpowiednie tendencje rozwoju rynku reasekuracyjnego Ukrainy (tab. 1).

Tabela 1. Wskaźniki działalności reasekuracyjnej na Ukrainie w latach 2008-2010

Wyszczególnienie	Rok		
	2008	2009	2010
Składki przypisane – brutto [mln hrn]	24008,6	20442,1	23081,7
Suma składek ubezpieczeniowych przekazanych reasekuratorom [mln hrn], w tym:			
– rezydentom	9065,0	8888,4	10745,2
– nierezydentom	8027,0	7784,1	9753,9
	1038,0	1104,3	991,3
Udział reasekuracji w składkach przypisanych brutto [%], w tym:			
– rezydenci	37,7	43,5	46,6
– nierezydenci	33,4	38,1	42,3
	4,3	5,4	4,3
Odszkodowania i świadczenia brutto [mln hrn]	7050,7	6737,2	6104,6
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe wypłacone przez reasekuratorów [mln hrn], w tym:			
– od reasekuratorów – rezydentów	926,5	967,9	508,6
– od reasekuratorów – nierezydentów	504,6	680,8	219,0
	421,9	287,1	289,6
Odszkodowania i świadczenia według operacji reasekuracyjnych [%], w tym z nierezydentami			
	10,2	10,9	4,7
	40,6	25,9	29,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Derzhavna komisiia...].

Jak wynika z danych zawartych w tab. 1, poziom składek przypisanych brutto, pomimo że w 2010 r. wzrósł w porównaniu z 2009 r. (stanowiąc 112,9% jego wartości), obniżył się w ciągu trzech lat z poziomu 24 008,6 mln hrn do 23 081,7 mln hrn (0,9 raza). Tak negatywna dynamika wzrostu w ciągu trzech lat wynikała z kryzysu finansowego Ukrainy. Podobne tendencje zauważyć można w działalności reaseku-

racyjnej. Wysokość składek przekazanych reasekuratorom w 2008 r. wyniosła 9065,0 mln hrn, a w 2010 r. zwiększyła się do poziomu 10745,2 mln hrn (1,2 razy więcej). Świadczy to z jednej strony o niskiej kapitalizacji ukraińskich ubezpieczycieli, niemożności zatrzymania istotnych rodzajów ryzyka oraz o wysokim poziomie nierentowności rodzajów ryzyka tworzących pakiet ubezpieczeniowy, a z drugiej strony podkreśla potrzebę istnienia i uzasadnia zwiększającą się rolę reasekuracji na rynku ubezpieczeniowym Ukrainy.

Udział reasekuratorów w składkach wzrósł z 37,1% w 2008 r. do 46,6% w roku 2010 w wyniku większego przyrostu tempa przekazywanych reasekuratorom składek w 2010 r. w porównaniu ze wzrostem składek przypisanych brutto na całym rynku ubezpieczeniowym. Z punktu widzenia przeprowadzanych operacji reasekuracyjnych zjawiskiem pozytywnym jest wzrost cedowanych składek na rezydentów (reasekuracja wewnętrzna), wpływa to bowiem na rozwój ukraińskich ubezpieczycieli oraz zapewnia narodowe bezpieczeństwo rynku ubezpieczeniowego. W strukturze procentowej reasekuracji według rodzajów (stan na 31.12.2010 r.) najwięcej wypłacono składek ubezpieczeniowych w grupach:

- ubezpieczenia majątkowe – 2959,1 mln hrn (28%),
- ubezpieczenia finansowe – 2233,9 mln hrn (21%),
- ubezpieczenia ogniowe i z nimi związane – 1991,7 mln hrn (19%).

Poziom wypłacanych odszkodowań i świadczeń brutto ulegał zmniejszeniu w ciągu analizowanych lat z poziomu 7050,7 mln hrn do 6104,6 mln hrn, co proporcjonalnie odpowiada spadkowi wpływów ze składek przypisanych brutto. Podobną tendencję zaobserwować można w odniesieniu do odszkodowań i świadczeń wypłaconych przez reasekuratorów – poziom obniżył się z 10,2% w 2008 r. do 4,7% w roku 2010. Prawie dwukrotnie zmniejszeniu uległ także poziom odszkodowań i świadczeń według operacji reasekuracyjnych z nierezydentami, co sześciokrotnie przewyższa poziom odszkodowań według umów reasekuracji wewnętrznej w roku 2010. Świadczy to o rozwoju klasycznej reasekuracji oraz o unikaniu przez rynek ubezpieczeniowy ryzykownych, wysoce szkodowych ubezpieczeń. Jednakże tak niski poziom odszkodowań według umów reasekuracyjnych z nierezydentami jest negatywnym czynnikiem, mówiącym o zaistnieniu ryzyka systemowego na rynku wewnętrznym. Podobnie kształtują się tendencje na całym rynku ubezpieczeniowym Ukrainy. Zwiększeniu uległ udział składek ubezpieczeniowych według umów reasekuracyjnych, co wpływa na zwiększanie pojemności rynku reasekuracyjnego. Jednak rynek ten jest wciąż rynkiem młodym i pojawia się na nim wiele charakterystycznych dla niego problemów, wynikających zarówno ze specyfiki jego funkcjonowania, jak i pojawiających się poza nim czynników, takich jak:

1) brak uregulowań ustawowych, dotyczących prowadzenia operacji reasekuracyjnych oraz odpowiedniego nadzoru ubezpieczeniowego nad nimi;

2) brak informacji zabezpieczających działalność reasekuracyjną – brak pełnych, wiarygodnych danych o działalności reasekuratorów, ich wiarygodności finansowej oraz wypłacalności;

3) rozpowszechnienie między ukraińskimi zakładami ubezpieczeniowymi zasady wzajemności, co przyczynia się do niewykonywania zobowiązań ubezpieczeniowych oraz wywołuje wzrost wzajemnego zadłużania;

4) wzrost udziału zagranicznych reasekuratorów (reasekuratorzy nierezydenci) na ukraińskim rynku ubezpieczeniowym, co przyczynia się do obniżenia rozwoju reasekuracji wewnętrznej.

5. Zakończenie

Pod względem ekonomicznej terminologii zauważyć można obecność w stosunkach reasekuracyjnych wszystkich cech ekonomicznej kategorii ubezpieczenia. Przedstawiona koncepcja reasekuracji stwarza bazę do poszukiwania kryterium przynależności reasekuracji do systemu stosunków ubezpieczeniowych. Do wspólnych cech reasekuracji i ubezpieczenia można zaliczyć:

- zamknięty układ stosunków redystrybucji między uczestnikami tworzącymi rezerwy reasekuratora;
- zasadę interesu ubezpieczeniowego jako podstawę stosunków reasekuracyjnych;
- zasadę odszkodowania i odpłatny charakter.

Działalność reasekuracyjna uwarunkowana jest działalnością ubezpieczeniową oraz powiązana istnieniem ryzyka ubezpieczeniowego i zapotrzebowaniem na ochronę reasekuracyjną. Czynniki te decydują o potrzebie dokonania wtórnego podziału ryzyka. Wyżej wymienione cechy reasekuracji rozpatrywanej jako kategoria ekonomiczna dają prawo do rozpatrywania stosunków reasekuracyjnych w takim samym zakresie i układzie, w jakim funkcjonuje kategoria ekonomiczna „ubezpieczenie”.

Literatura

- Bland D., *Strakhovanie: printsipy i praktika*: Per. s angl. / D. Bland., M.: “Finansy i statistika” 1998.
- Derzhavna komisiiia z rehulivannia rynkiv finansovych posluh Ukrainy: Strachovyi rynek, tryb dostępu: <http://www.dfp.gov.ua>.
- Finansovo-investitsionnyy slovar/Douns Dzh., Gudman Dzh. Elliot.* – Per. 4-go perepab. i dop. angl. izd., M.: INFRA-M, 1997.
- Finansy: Oksfordskiy tolkovyy slovar: anglo-russkiy* / B. Batler, B. Dzhonson i dr., M.: Izd-vo “Ves’ mir”, 1997.
- Fond gosudarstvennogo strachovaniya v SSSR: Monografiya*, red. A.P. Pleshkova, M.: „Finansy i statistika” 1984.
- Furman V.M., *Strachuvannya: teoretychny zasady ta stratehiya rozvytku*: monohr., V.M. Furman, K.: KNEU, 2005.
- Hamankova O.O., *Rynok strachovych posluh Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka*: monohr., O.O. Hamankova, K.: KNEU, 2009.
- Kamynkina M.G., Solntseva E.E., *Perestrachovanie. Prakticheskoe rukovodstvo dlya strachovych kompaniy*, M.G. Kamynkina, E.E. Solntseva, M., 1994.

- Korchevskoy L.I., Turbinoy K.E. (red.), *Strachovanie ot A do Ya* (kniga dlya strachovateley), – M.: INFRA-M, 1996.
- Manes A., *Osnovy strachovogo dela. Reprintnoe izdanie 1909*, A. Manes, M.: Ankil, 1992.
- Oparin V., *Finansova sistema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty)*: monogr., V. Oparin, K.: KNEU, 2005.
- Pfayffer K., *Vvedenie v perestrachovanie*, K. Pfayffer, M.: Ankil 2000.
- Postnikova I.Yu., *Teoriya perestrachovaniya*: monogr., I.Yu Postnikova, M.: OAO Moskovskaya tipografiya „Transpechat”, 2009.
- Raykher V.K., *Obshchestvenno-istoricheskie tipy strachovaniya*, V.K. Raykher, M.; L-d: AN SSSR, 1947.
- Samuelson Pol A., Nordchaus V.D., *Ekonomika: Per. s angl.*, Pol A Samuelson., V.D. Nordchaus, M.: Vilyams 2000.
- Shumelda Ya.P., *Strakhuvannya: navch. posib. Vydannya druhe, rozshyrene*, Ya.P. Shumelda, K.: Mizhnarodna ahentsiya „BIZON”, 2007.
- Strachovoy rynek Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku*: monogr., S.O. Bulhakova, A.V. Vasylenko, L.I. Vasylenko ta in; zah. red. A.A. Mazaraki, K.: Kyiv. nats. torh.-econ. un-t, 2007.
- Suprun L.V., *Ponyattya perestrachuvalnoyi diyalnosti ta perestrachovoi kompanii*, L.V. Suprun, Naukovi zapysky, tom 53, Yurydychni nauky, 2006.
- Verzhbytskaya P., *Nekotorye teoreticheskie aspekty perestrachovanie*, P. Verzhbytskaya, Finansy, 1998, no 12.
- Voblyy K.H., *Osnovy ekonomii strachovaniya: reprintne vidannya 1915*, K.H. Voblyy, Ternopil', Ekonomichna dumka, 2001.
- Zalietov O.M., *Ubezpechennya zhittya*: monogr., M. Zalietov, K.: Mizhnarodna ahentsiya “BIZON”, 2006.

REINSURANCE IN THE SYSTEM OF INSURANCE RELATIONS – THE CASE OF UKRAINE

Summary: The article is an attempt to present the role of reinsurance in insurance business. The concept of the reinsurance development because of the problem of risk and insurance interest is elucidated. The criteria of the risk selection in the insurance business is on practical plane because of insurance terminology. The value of reinsurance as a factor that reduces the risk is described in the context of financial security problems of the insurance company. The insurance interest in the reinsurance relations is associated with a defined person – insurer and the possibility of beginning of risk event. As a result, the attention is paid to the necessity of search of the criteria of the reinsurance belonging to the system of the reinsurance, to the system of the insurance relations.

Keywords: insurance, reinsurance, reinsurance market in Ukraine.